

BOŠ | BEOGRADSKA
OTVORENA
ŠKOLA

Овај пројекат финансира
Европска унија

#ЕУ
ЗА ТЕБЕ

Предлог практичне политике за унапређење доступности културних садржаја за младе у ситуацији смањених могућности

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ
РЕПУБЛИЧКИ СЕКРЕТАРИЈАТ
ЗА ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

УНИВЕРЗИТЕТ
БЕОГРАДУ

OLOF PALME
INTERNATIONAL
CENTER

АзБуки

Јул 2023.

Овај документ је креиран у оквиру пројекта „Култура за све младе“ који је реализован у оквиру програма „Дијалог промена“ Београдске отворене школе, уз финансијску подршку Европске уније.

Ставови изнети овде припадају искључиво аутору и не одражавају нужно званичне ставове Европске уније.

САДРЖАЈ

АПСТРАКТ	4
УВОД.....	5
НОРМАТИВНИ ОКВИР	6
СТАЊЕ	8
УНАПРЕЂЕЊЕ ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ	10
ЗАКЉУЧАК	12

АПСТРАКТ

„Свако има право да слободно учествује у културном животу заједнице, да ужива у уметности и да учествује у научном напретку и у добробити која отуда проистиче“ - Члан 27 Универзалне декларације о људским правима.

Култура и уметничко изражавање су важан део живота за више од две трећине младих у Србији. Међутим, подаци говоре о томе да у Србији недостају дугорочни програми за младе који се планирају уз учешће младих и спроводе у различитим културним институцијама, уз континуирану финансијску подршку државних институција (нпр. Министарства културе; Министарства туризма и омладине) и независне културне сцене. Пракса показује да програми за младе у установама културе у Србији зависе од индивидуалног ангажовања различитих институција културе, а најчешће од мотивације и компетенција радника/ца у култури да креирају програме по мери младих. Млади најчешће нису консултовани за мишљење о програмима и културним садржајима, нити приликом креирања политика у области културе. Са друге старне радници/це у институцијама културе наводе да редовно укључују и питају младе за мишљење када планирају своје програме. Да постоји очигледан шум у комуникацији између институција културе и младих, потврђују слике са културних манифестација међу којима најчешће нема младих. Ситуација је вишеструко комплексна када говоримо о младима који се налазе у ситуацији смањених могућности.

Како доступност културних садржаја за све младе не би било питање добре воље појединаца/ки, потребно је променити постојећи однос институција културе према младима, пре свега младима у ситуацији смањених могућности. Овај предлог практичне политике идентификује проблеме, анализира постојеће мере и активности и даје предлог системских решења које ће резултирати повезивањем омладинског са сектором културе, али пре свега треба да утиче на промени свести о важности већег укључивања младих у креирање програма у институцијама културе, са посебним фокусом на младе у ситуацији смањених могућности.

УВОД

Документ је настао као резултат пројекта „Култура за све младе“ који је Национална асоцијација практичара и практичарки омладинског рада – НАПОР реализовала у партнерству са две организације чланице - Центром за грађанско деловање из Обреновца и Азбукијем из Ниша, у оквиру програма „Дијалог промена“ Београдске отворене школе, који је финасиран од стране Европске уније. Пројекат је имао за циљ повећање доступности културних садржаја младима који се налазе у ситуацији смањених могућности¹.

Прва активност на пројекту, која је уједно и била предуслов за креирање овог предлога практичне политике, била је анализа Решења о додели средстава за суфинансирање пројекта за Конкурс у области културних делатности деце и за децу и младе у периоду од 2018. до 2022. и за Конкурс у области културних делатности особа са инвалидитетом. Анализа је обављена са циљем да се утврди у којој су мери млади на маргини заступљени на овим конкурсима, као и у којој мери је успостављена сарадња између омладинског са сектором културе.

Након анализе реализована је национална дискусија у Београду² (19. априла 2023) на којој је окупљено 40 представника/ца институција културе и омладинских организација како би се разговарало о конкретним изазовима и креирале препоруке за превазилажење истих, а које су такође коришћене приликом израде овог документа. Осим тога, обављено је и више консултативних састанака са релевантним актерима у омладинском сектору и доносиоцима одлука на националном нивоу (Министарства туризма и омладине и Министарства културе) како би се прикупиле потребне информације и осигурало свеобухватно сагледавање проблема како би се креираним предлогом практичне политике могло одговорити на решавање истог.

¹ Термин *млади у ситуацији смањених могућности* користи се у омладинском раду и односи се на све оне категорије младих који немају једнаке шансе нити једнак третман у друштву. Оваква формулација дефинисана је са циљем да се укаже на то да тренутна ситуација у којој се нека млада одоба налази не одређује њене потенцијале.

² <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/604-svako-ima-pravo-da-ucestvuje-u-kulturnom-zivotu-zajednice>

НОРМАТИВНИ ОКВИР

Закон о младима³ донет је 2011. године са циљем унапређења положаја младих у Србији, односно како би се створили услови за подршку младима у свим областима живота и обезбедила њихова лична и друштвена добробит. Према овом закону, у категорију младих сврставају се особе од 15 до 30 година старости, а кључни принципи од којих полази **су начело подршке младима, једнакост и забрана дискриминације, једнаке шансе за све, активно учешће, начело јачања свести о значају и друштвеној улози младих и начело одговорности и солидарности младих.**

Закон о култури⁴ (усвојен 2009. године и од тада је претрпео две измене – 2016. и 2020. године) уређује општи интерес у култури, начин остваривања општег интереса и обављање културних делатности, права, обавезе и одговорности на свим нивоима, а његова сврха је, између осталог, **подстицање младих талената у области културног и уметничког стваралаштва, стварање услова за подстицање самосталног културног и уметничког стваралаштва, подстицање аматерског културног и уметничког стваралаштва, дечијег стваралаштва и стваралаштва за децу и младе у култури, стваралаштва особа са инвалидитетом, особа из друштвено осетљивих група, подстицање развоја креативних индустрија, подстицање доступности свих културних садржаја особама са инвалидитетом.**

Стратегија развоја културе 2020-2029⁵ – представља основни стратешки документ културне политике Републике Србије, којим се на целовит начин утврђују правци деловања и начини спровођења културне политике. Стратегијом се плански и систематски регулише јавни интерес у области културе и одређују стратешки приоритети развоја културе у наведеном десетогодишњем периоду. Стратегија предвиђа више мера усмерених ка младима, а посебно мера **3.3.** која се односи на **подстицање и развој културних потреба и навика и равноправног учешћа у културном животу** где се наводи да је „одговорност државе у културној политици која је усмерена на децу и младе веома велика. Деца и млади представљају најзначајнији сегмент у развоју културних потреба, јер они су не само посетиоци догађаја, већ и будућа публика, али и ствараоци у култури. Веома је важно укључити младе у креирање културних садржаја. Чак 81% младих сматра да је недовољно укључено у културне активности, а 70% да нема довољно садржаја за младе“.

³ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_mladima.html

⁴ https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html

⁵ <https://www.kultura.gov.rs/extfile/sr/3993/strategija-razvoja-kulture-od-2020--do-2029-godine.pdf>

Стратегија за младе Владе Републике Србије 2023-2030⁶ – представља основни стратешки документ којим су одређени приоритети омладинске политике до 2030. године. Кључан сегмент овог документа односи се на механизме који омогућавају већа издвајања за младе од стране свих ресора и који доприносе бољој међусекторској сарадњи у области подршке младима. Када јер реч о повезивању са сектором културе оно је дефинисано у више мера, али она која је директно наслоњена на ресор културе јесте мера **4.2** и односи се на недвосмислену **подршку развоју естетичких компетенција и стваралаштва младих**.

Уредба о критеријумима, мерилима и начину избора пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Републике Србије, Аутономне покрајине, односно јединица локалне самоуправе⁷ којом се у складу са начелима културног развоја и у циљу остваривања општег интереса у култури, уређују ближа мерила, критеријуми и начин избора пројеката у култури .

⁶ <https://shorturl.at/bcBW9>

⁷ <https://shorturl.at/chyQR>

СТАЊЕ

Иако су за више од 60 одсто младих култура и уметност важан део живота (подаци из истраживања „Потребе младих и видљивост програма за младе у области културе у Републици Србији“⁸ које је НАПОР спровео 2022. године) и упркос томе што различита стратешка документа (погледати нормативни оквир) предвиђају њихово веће укључивање и равноправно учешће, чињеница је да млади нису примарна циљна група у институцијама културе, нарочито не млади који се налазе у ситуацији смањених могућности. Узроци су бројни, а пре свега се огледају у недостатку материјалних и људских ресурса за спровођење дугорочних, квалитетних програма са младима.

Подаци (из поменутог НАПОР истраживања) показују да чак 94 одсто младих наводи да никада није консултовано за мишљење о програмима и културним садржајима, нити приликом креирања политика у области културе. Са друге стране 86 одсто испитаника из институција културе навело је да укључује и пита младе за мишљење када планира програме. Ови подаци показују да постоји очигледан шум у комуникацији институција културе и њиховом досезању младих.

Резултати анализе Решења о додели средстава за суфинансирање пројеката за Конкурс у области културних делатности деце и за децу и младе 2018 – 2022 и за Конкурс у области културних делатности особа са инвалидитетом⁹ показују да је просечан износ који се додељује за пројекте 250.000 динара, што је недовољно за реализацију квалитетних програма са младима. Други проблем је њихово трајање и одобравање које се углавном своди на то да је период за имплементацију пројеката у пракси доста краћи од планираног. Такође, анализа показује да ниједан од одобрених пројеката у последњих пет година (у периоду од 2018. до 2023.) није реализован у формалном партнерству између омладинских организација и институција културе. Ово је посебно важан податак имајући у виду да је квалитативном анализом утврђено да је један од кључних изазова то што радници/це у институцијама културе преоптерећени дневним активностима (посебно у мањим местима где је запослено свега неколико особа у институцијама), нису довољно сензибилисани за потребе младих и нису едуковани на који начин треба да се ради са младима, посебно не када је реч о младима који се налазе у ситуацији смањених могућности. Са друге стране постоје акредитоване омладинске организације¹⁰ и едуковани омладински радници/це¹¹ који поседују те компетенце и којима је добробит младе особе у опису посла. Такође, један од основних типова омладинског рада¹²

⁸ http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/MELTING_POT/Istrazivanje/SRB-Nacionalno_istrazivanje_Melting_pot.pdf

⁹ http://www.napor.net/sajt/images/Dokumenta/Analiza_konkursa_o_dodeli_sredstava_Ministarstva_kulture.pdf

¹⁰ <http://www.napor.net/sajt/index.php/sr-yu/programi/osiguranje-kvaliteta>

¹¹ Омладински радник/ца (енгл. youth worker) је стручно лице, ангажовано у удружењима цивилног друштва/ институцијама/ локалној самоуправи, које спроводи активности омладинског рада, а чије компетенције су дефинисане стандардима занимања у области омладинског рада (Речник омладинске политике, допуњено издање, стр. 50)

¹² Омладински рад представља онај део омладинских активности које се организују са младима и за младе, заснивају на неформалном образовању, одвијају у оквиру слободног времена младих и

јесте омладински рад заснован на слободном времену који користи културу као средство за анимирање младих и њихово укључивање у дугорочне програме. Упркос томе, пракса показује да не постоји међусекторска сарадња, да свако ради у постојећем оквиру што неретко доводи до дуплирања тема и активности (погледати квалитативни део анализе). Програми омладинског рада који се баве културом углавном се финансирају кроз конкурсе Министарства туризма и омладине јер га спроводе омладинске организације. Досадашња пракса имплементације програма омладинског рада показује да не постоје овакви програми омладинског рада који имају дугорочнији карактер. Већина програма се организује и спроводи кроз полугодишње и годишње пројекте (слично као и пројекти у области културе). Непостојање синергије и системског приступа у раду са младима у области културе резултира тиме да одобрени пројекти имају врло ограничен домет и да не постоји довољно пројеката намењених младима у области културе, посебно не оних намењених младима у ситуацији смањених могућности. То је разлог због чега је и Стратегијом за младе Владе Републике Србије препозната важност партнерства са актерима из других области, која треба да обезбеде већу доступност квалитетних програма омладинског рада и разноврсније програме намењене младима различитог узраста, интересовања и потреба.

Током консултативног процеса који је реализован у оквиру пројекта „Култура за све младе“ (погледати у уводу) и сами запослени у институцијама културе препознали су као важан елемент неопходност осигурања дугорочне сарадње и умрежавање са акредитованим омладинским организацијама који ће повећати учешће младих у креирању и конзумацији културних садржаја у институцијама културе.

предузимају ради унапређивања услова за лични и друштвени развој младих у складу с њиховим потребама и могућностима и уз њихово добровољно учешће (члан 3, став 4 Закона о младима);

УНАПРЕЂЕЊЕ ЈАВНЕ ПОЛИТИКЕ

Како би се осигурала већа доступност културних садржаја за младе у ситуацији смањених могућности важно је креирати системска решења која ће допринети одрживости и осигурати квалитет програма. Током процеса консултација у оквиру пројекта „Култура за све младе“ (више информација о процесу дато је у уводу) креиран је сет препорука које се пре свега односе на: **повећање финансијских средстава за овакве програме за младе, подстицање дугорочне сарадње институција културе и акредитованих омладинских организација, едукација/сензибилизација запоследних у институцијама културе за рад са младима и запошљавање додатног кадра у институцијама који ће се бавити осмишљавањем и реализацијом програма за све младе, тзв „саветника за младе“.**

Анализом постојећих јавних политика дефинисано је да први корак на путу ка креирању системске бриге о младима измена Уредбе о критеријумима, мерилима и начину избора пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Републике Србије, Аутономне покрајине, односно јединица локалне самоуправе (у дањем тексту Уредба) јер не захтева додатне процесе и ресурсе. Усваја је Влада, а операционализација исте у надлежности је ресорног министарства, односно Министарства културе.

Предлог за измену Уредбе:

У ЧЛАНУ 3 (који се односи на критеријуме на основу којих ће се оцењивати пројекти пријављени на јавни конкурс) у ставу 3. (којим се процењује капацитет потребан за реализацију пројекта) додати и критеријум који се односи на формална партнерства институција културе и акредитованих омладинских организација, као и код става 5 (који се односи на степен утицаја пројекта на квалитет културног живота заједнице) додати форумлацију са фокусом на младе, а посебно на младе у ситуацији смањених могућности, тако да ЧЛАН 3 након тога гласи:

Члан 3.

(1) Критеријуми на основу којих ће се оцењивати пројекти пријављени на јавни конкурс су:

1) усклађеност пројекта са општим интересом у култури и циљевима и приоритетима конкурса;

2) квалитет и садржајна иновативност пројекта;

3) капацитети потребни за реализацију пројекта и то:

(1) стручни, односно уметнички капацитети,

(2) неопходни ресурси;

(3) партнерство са акредитованом омладинском организацијом;

4) финансијски план - разрађеност, усклађеност са планом активности пројекта, економичност и укљученост више извора финансирања;

5) степен утицаја пројекта на квалитет културног живота заједнице, са фокусом на младе, а посебно на младе у ситуацији смањених могућности.

(2) Критеријуми из става 1. овог члана примењују се на појединачне области културне делатности уз поштовање специфичности тих области.

У ЧЛАНУ 4 (који се односи на мерила за избор пројеката) у ставу 2. (који се односи на то да оцењивање пројеката на основу критеријума дефинисаних чланом 3. Уредбе врши посебно сваки члан комисије, за сваки пројекат појединачно) додати формулацију на **основу јасно дефинисаних смерница са бодовном табелом за сваки дефинисани критеријум** тако да ЧЛАН 4 након тога гласи:

Члан 4.

(1) Комисија врши оцену сваког пројекта на основу вредновања критеријума утврђених у члану 3. ове Уредбе.

(2) Оцењивање пројеката на основу критеријума из члана 3. ове уредбе, врши посебно сваки члан комисије, за сваки пројекат појединачно на основу јасно дефинисаних смерница са бодовном табелом за сваки дефинисани критеријум.

(3) Комисија је обавезна да за сваки пројекат који се разматра сачини писмено образложење у коме се наводе разлози за прихватање или неприхватање пројекта.

ЗАКЉУЧАК

Иако је култура важан сегмент живота свих младих, подаци показују да млади нису примарна циљна публика у институцијама културе. Без обзира што постоје стратешка документа којима се гарантују једнаке могућности за све и дефинишу деловања у правцу већег укључивања свих младих, у пракси се то врло често не дешава. Млади који се налазе у ситуацији смањених могућности немају једнак приступ културним садржајима. Анализе показују да су средства која се издвајају за пројекте/програме намењене младима недовољна, као и да не постоји синергијски приступ омладинског и сектора културе. То неретко доводи до преклапања и дуплирања активности, односно трошења ионако ограничених средстава на исте или сличне теме/активности. Утицај тих пројеката/програма је ограничен, а у највећем делу готово да не укључују младе у ситуацији смањених могућности. С тим у вези потребно је размишљати у правцу креирања системских решења и успоставља дугорочне међусекторске сарадње. Први корак на том путу јесте унапређење постојећих јавних политика које не захтева ангажовање додатних ресурса. На провом месту то је измена Уредбе о критеријумима, мерилима и начину избора пројеката у култури који се финансирају и суфинансирају из буџета Републике Србије, Аутономне покрајине, односно јединица локалне самоуправе у правцу да се подстичу пројекти/програми за младе у ситуацији смањених могућности, партнерства између акредитованих омладинских организација и институција/организација културе, као и транспарентност критеријума предочених у форми бодова тако да сваки апликант буде информисан о томе колико му који критеријум доноси бодова на јавном конкурс.